

REKREASYON ve TURİZM ARAŞTIRMALARI

Editörler

Sevim KÜL AVAN | Erkan Kadir ŞİMŞEK
Özgür YAYLA | Muhammet Cenk BİRİNCİ

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

Genel Yayın Yönetmeni
Mahmut Arlı

©Çizgi Kitabevi
Kasım 2021

ISBN: 978-605-196-691-5
Yayıncı Sertifika No:52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editörler

KÜL AVAN, Sevim | ŞİMŞEK, Erkan Kadir
YAYLA, Özgür | BİRİNCİ, Muhammet Cenk
Rekreasyon ve Turizm Araştırmaları

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**
(0332) 353 62 65 - 66 | (0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com
📞 / cizgikitabevi

İÇİNDEKİLER

MODERN TOPLUMDA REKREASYON İHTİYACI ve FAYDA FARKINDALIĞI	7
Yakup ÖZTÜRK	
REKREASYON MOTİVASYONU.....	14
Abdullah TARINÇ	
REKREASYON ve ÇEVRE.....	21
Sevim KÜL AVAN	
TEKNOLOJİ KABUL MODELİ ve TURİZM	31
Özden ÖZDEMİR Emre AYKAÇ	
GASTRONOMİ TEMALİ REKREASYON ETKİNLİKLERİ.....	41
Halil İbrahim KARAKAN	
REKREASYONEL LİDERLİK	53
Neslihan KAN SÖNMEZ	
SPOR TURİZMİ.....	62
Hüseyin KELEŞ Alper ATEŞ	
GOLF TURİZMİ	72
Merve KAPLAN	
ULAŞTIRMA KAYNAKLI KARBONDİOKSİT EMİSYONLARI ile TURİZM GELİRLERİ İLİŞKİSİ: G7 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ.....	83
Oğuz Emre BALKAR	
REKREASYON ve YAŞAM KALİTESİ	96
Neşe YILMAZ	
YÜKSEKÖĞRETİMDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM EĞİTİMİ ve ÖĞRETİM PROGRAMI.....	105
Erkan Kadir ŞİMŞEK	
REKREASYON ALANLARINDA ÜCRET UYGULAMALARI	113
Okan ÇOLAK	
HATTUŞA'DA MİRAS TURİZM.....	125
Salih Zeki ŞAHİN	

TÜRKİYE’DE KORUNAN ALANLAR ÖZELİNDE MİLLİ PARKLAR ve EKOTURİZM POTANSİYELLERİ	137
Özlem DAĞDELEN İlker ÇİNBİLGEL	
TURİST REHBERİNİN YEREL MUTFAK BİLGİSİ ve GASTRONOMİ UZMANLIĞI.....	156
Dilan ARABACIOĞLU	
SPORA YÖNELİK TUTUM ile BİREYSEL YENİLİKÇİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİDE YAŞAM TATMİNİNİN ARACILIK ROLÜ	165
Oğuz Emre BALKAR	
TURİST BEKLENTİLERİNİN KIYISINDA:SULUADA.....	178
Ceren AVCI	

REKREASYON ve ÇEVRE

Sevim KÜL AVAN*

Giriş

Bütün canlıların üzerinde yaşadığı çevre yaşamsal süreklilik açısından değerli bir olgudur. 21. yüzyıldan itibaren dünya hızlı olarak değişme ve gelişme göstermiş ve küreselleşmenin insan ve çevre üzerinde etkileri ciddi boyutlara ulaşmaya başlamıştır. Bu değişen dünya içerisinde kentleşme oluşmuş ve doğa ile insan arasındaki ilişkiler de değişmeye başlamıştır. İnsanların yaşam tarzları farklılaşmış rekreasyon faaliyetlerine yönelmeye başlamıştır. Bu faaliyetler için de doğayı kullandıkları görülmüştür. Birçok alan için kaynak oluşturan çevrenin rekreatif faaliyetler için de önemli bir kaynak olduğu bilinmektedir. Çevre içerisinde bulunan rekreasyon kaynaklarının etkin şekilde kullanılması ekonomik ve sosyal olarak önemli faydalar sağlayabilmektedir. Rekreatif anlamda en çok yeşil alan, deniz, park, dağ ve ormanlara yönelen insanlar, bu alanları bilinçli ve bilinçsiz şekilde kullanarak faydalanmaktadır. Bu süreçte ekolojik denge insan tarafından tahrip edilip bozulmaya, çevre içerisindeki canlılar için tehlike oluşturmaya başlamıştır. İnsanlar birçok kaynağı tükenmez olarak görmekte fakat yanılmaktadır. Bu açıdan çevreye değer verilmesi bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde öncelikle çevrenin önemi vurgulanmış sonrasında çevre unsurlarının rekreasyon faaliyetleri içerisinde kullanımından bahsedilmiştir. Ayrıca rekreatif faaliyetlerin yarattığı çevre sorunları ele alınıp, çevrenin korunmasına yönelik alınan tedbirler ve izlenen politikalar açıklanmaya çalışılmıştır.

Çevre Kavramı

Canlılar için çevre; beslenme, üreme ve barınma ihtiyaçlarını karşılayabildiği ve biyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda tüm eylemlerini sürdürebildiği yer olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2005: 16).

Keleş, Hamamcı ve Çoban ise (2009: 51) çevreyi; “insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen veya uzunca bir zaman dilimi içinde, dolaylı ya da dolaysız biçimde etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etmenlerin belirli bir zamandaki toplamı” olarak tanımlamaktadırlar. Ayrıca çevrenin, insanın diğer insanlarla ilişkileri ve birbirlerini etkilemeleri, insanın diğer canlılarla olan yaklaşması ve etkileşimi, insanın hava, su, toprak gibi canlı haricindeki cansız öğelerin etkileşim halinde olması şeklinde üç önemli durumun olduğunu belirtmiştir.

İnsanoğlu ilk yıllarda beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlar doğrultusunda çevreyi kullanmaya başlamıştır. Ama zamanla ihtiyaçların artmasıyla birlikte çevrenin ona sunduğu imkanlar yetersiz gelmiş ve çevreden daha fazla yararlanmaya başlamıştır. İnsan sürekli çevre ile etkileşim içerisinde bulun-

* Arş. Gör. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü sevim.kul06@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3103-381X

muştur. evre ve insan sürekli etkileşim halinde olmuştur. Nüfus artışı ile beraber doğal zaruri ihtiyaçlar olan barınma ve beslenme dışında ulaşım, giyim, teknoloji, boş zaman vb. ihtiyaçlar oluşmuş, bu ihtiyaçlar için çevrede bulunan yer altı ve yer üstü kaynaklar kullanılmaya başlamıştır. Yıllar içinde çevrenin kullanımını sınırlandırmak ve evre kullanımında belli kurallar koymak amacıyla çeşitli yönetmelikler çıkarılmıştır.

Anayasada evre ile İlgili Yönetmelikler

evre hakkı, insan hakları içerisinde ayrı bir hak olarak ulusal ve uluslararası anlamda bahsedilmektedir. Uluslararası anlamda ilk defa 1972 yılında yapılmış olan Birleşmiş Milletler evre ve İnsan Konferansı'nda "İnsan, onurlu ve iyi bir yaşam sürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede, özgürlük, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları temel hakkına sahiptir." ibaresi yer almıştır. Ülkemizde de evre ve doğal kaynakların korunmasına yönelik mevzuatlar kapsamlı ve detaylı şekilde ele alınmaktadır. 1982 Anayasası'nın 56. Maddesi içerisinde evre hakkına yönelik "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, evre sağlığını korumak ve evre kirlenmesini önlemek, devletin ve vatandaşların ödevidir" ibaresi bulunmaktadır.

Semiz (2014) ifadede bulunan evre hakkının, ekolojik anlamda düzgün bir evre, su, hava, toprak, iklim, bitki örtüsü, biyolojik çeşitler, kültür ve tabiat unsurlarının yanı sıra çevrenin bütün elemanlarının doğal alanlarının koruma altına alındığı, kirlilikten uzak tutulan bir evre olduğunu belirtilmektedir.

Anayasa kapsamında çevreye yönelik ele alınan kanunlar aşağıda yer almaktadır:

Orman Kanunu: Orman kanunu 1956 yılında 6831 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir. Orman kanunu çerçevesinde genel olarak, ormanların korunması, orman içine yapılacak bina ve tesislerin imarı, hayvan otlatma planı ve otlatma süresi, hayvanların barınması amacıyla yapılacak bina vb. yerlerin düzenlenmesi, tarla açılıp ekilmesi, orman içinde yapılacak spor ve dinlenme tesislerinin düzenlenmesi ve işletilmesine yönelik düzenlemeler yer almaktadır.

Ayrıca mesire alanı, milli park, tabiat parkı, şehir ormanları ve yaban hayatı koruma ve geliştirme alanlarında ormanları koruma ve yangınla için yapılacak yapıların planlamaları ve yönetimleri hakkında mevzuatlar yer almaktadır (Orman Kanunu, 1956).

evre Kanunu: 1983 yılında 2872 sayılı kanunla yürürlüğe giren bu kanun, yalnızca çevreyi koruma, iyileştirme, kirliliği nleme amacıyla değil bunun yanında doğal kaynakların korunması ve toprak yönetimine yönelik yayanlanmıştır

Çevrenin korunmasına ve çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik bakanlık, yerel yönetimler, meslek odaları, birlikler, sivil toplum örgütleri evre kanunu kapsamında çeşitli uygulamalar planlayarak yürütmektedir (evre Kanunu, 1983).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu: 1983 yılında 2863 sayılı kanun olarak yürürlüğe giren Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında korunması gereken taşınır ve taşınmaz kültürel ve tabiat yapılar tanımlanmıştır.

Ayrıca bu kanunla bu yapılarla ilgili faaliyet ve işlemleri tespit etmek, planlamak ve gerekli kural ve uygulama kararlarını verecek kuruluşun görevlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,1983).

Milli Parklar Kanunu: 1983 yılında 2863 sayılı kanunla yürürlüğe giren milli parklar kanununda ülkemizde yer alan milli ve uluslararası seviyede değeri bulunan milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma vb. alanlarının tespit edilmesi, bu alanların özelliklerini bozmadan korunması, geliştirilmesi ve denetlenmesine yönelik ilkelerin düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca, bu kanun kapsamında içerisinde bulunan alanların ekolojik dengesinin bozulmasına neden olacak, avlanma, ağaçların kesilmesi, yangın, imara açılması vb. durumların yasak olduğu belirtilmiştir (Milli Parklar Kanunu,1983).

Kıyı Kanunu: 1990 yılında 3621 sayılı kanunla yürürlüğe giren bu kanun deniz, göl, akarsuların etkilediği kıyı sahil alanlarının doğal ve kültürel değerlerinin korunması ve bu alanlardan halkın yararlanmasına adına kullanım esaslarını belirlemek adına hazırlanmıştır.

Kıyı kanunu çerçevesinde kıyılardan herkesin eşit ve özgür olarak yararlanması, kıyı ve sahil şeritleri içerisinde yapılacak planlama ve uygulamaların uyması gereken yaklaşma ve kenar çizgisi sınırı mesafesi ve bu alanların kullanım sektörleri açıkça belirtilmektedir (Kıyı Kanunu,1990).

Hayvanları Koruma Kanunu: 2004 yılında 5199 sayılı kanun olarak yürürlüğe giren kanun, hayvanların korunması, rahat bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri, acı ve eziyet gibi her türlü haksızlıklara karşı önlem alınması amacıyla hazırlanmıştır.

Bu kanun çerçevesinde hayvanların iyi bir şekilde beslenmesi ve barınması amacıyla hayvan bakımevleri ve tedavi merkezleri kurulması, soyu tükenmekte olan hayvanların doğal ortamlarının korunması, hayvanlara karşı kötü davranılmasına dayalı ilkeler belirtilmektedir (Hayvanları Koruma Kanunu, 2004).

Rekreasyon ve Çevre İlişkisi

Sanayinin artması bireylerin çalışma süresinin kısılması ve boş zamanlarının artmasını sağlamıştır. Artan boş zamanın nasıl değerlendirileceği konusu rekreasyon kavramını beraberinde getirmiştir. Çünkü birey içinde bulunduğu hayatın monotonluğundan kurtulmak, hem fiziksel hem de ruhsal anlamda yenilenmek amacıyla farklı faaliyetler yapma isteği duyarlar. Türkçe karşılığının boş zamanları değerlendirme faaliyeti olarak ifade edilen rekreasyon, birey ve ya toplulukların boş zamanları içerisinde gönüllülük esasına dayanarak katıldıkları dinlendirici, eğlendirici yada kişisel gelişim amacıyla katıldığı faaliyetlerdir (Karaküçük ve Akgül, 2016: 44). Ayrıca bir yenilenme tecrübesi, sıradanlıktan kaçma, canlanma ve değişim anlamına gelmektedir (Jensen ve Guthrie, 2006: 17). Rekreasyon faaliyetleri bireyin kendisini, ilişkilerini, sosyal ve kültürel açıdan uyumlu olmalarını olumlu şekilde etkilemekte, kişisel gelişime katkı sağlamakta ve onları hayatın pek çok sıkıntısından uzaklaştırmaktadır (Tütüncü ve Aydın,2014).

İnsanların üretim ve tüketim gibi eylemlerin karşısında çevreyle insan arasındaki ilişki bozulmaya başlamıştır. Bu bozulma içerisinde doğanın kendini koruyup yenilenmesi git gide zorlaşmaya başlamıştır. Rekreasyon endüstrisi, son zamanlarda gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin ve bölgelerin en önemli gelir kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Rekreasyon faaliyetlerinin birçoğunun çevre içerisinde gerçekleştirilmesinden dolayı çevrenin korunması ve çevre ile uyumlu şekilde davranış gösterilmesinin önemli olduğu gerekliliği ortaya koyulmuştur.

Jensen ve Guthrie (2006) rekreasyonu kaynak odaklı doğa temelli faaliyetler; insan odaklı doğal olmayan alanlarda düzenlenen faaliyetler; kaynak ve insan odaklı iki kaynağında ortak olduğu faaliyetler şeklinde sınıflandırmıştır. Sevil (2012:16) ise yapıldıkları alana göre kırsal, kent içi, kapalı alan ve açık alan rekreasyon faaliyetleri şeklinde dört grupta değerlendirmiştir.

Çevre rekreasyon faaliyetlerine büyük oranda potansiyel oluşturan alanlardır. Çevreyi rekreasyonel anlamda önemli kılan faktörlerin başında çevrede gerçekleştirilebilecek faaliyet çeşitliliğinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Çevre içerisindeki rekreasyonel faaliyetleri rekreasyon amaçlı tasarlanıp sunulan (parklar, çocuk oyun alanları vb.) ve mevcut özellikleriyle (ormanlar, deniz kıyıları, vb.)rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine imkan sağlayan alanlarda gerçekleşmektedir (Uzun, 2005:104). Rekreasyon faaliyetleri çevreyi etkilemektedir. Açık alan rekreasyonunun çevre üzerindeki etkileri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

- *Direkt etkiler:* Faaliyetler esnasında ya da sonrasında meydana çıkan etkilerdir.
- *Endirekt Etkiler:* Doğal çevrenin olumsuz şekilde etkilenmesidir.
- *Direkt ve Endirekt Etkiler:* Doğayı etkileyen direkt etkiyle endirekt etkinin birlikte olmasıdır.
- *Karşılıklı Etkiler:* Doğa içinde bulunan öğelerden birinin değişmesiyle başka bir öğenin etkilenmesidir (Plummer (2009)' dan akt. Ardahan ve Kaplan Kalkan, 2017: 69).

Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerinde Olumlu Etkileri

Günümüzde insanlar artık su, yemek yeme gibi açık bir alan olarak çevrede olma ihtiyacı da hissetmektedir. Dağ ve ormanlık alanlar, parklar, milli parklar, deniz ve akarsular, kıyılar, tarihi ve kültürel alanlar rekreasyon faaliyetlerinin başlıca faaliyet alanlarıdır. Önemli ihtiyaçlar çerçevesinde bulunan bu alanların çevre düzenlenmesinin yapılması, temizlenmesi ve korunmasına hükümet ve yerel yönetimler tarafından önem verilmektedir. Kentleşmeyle beraber insanlar yeşillik alanlara yönelmektedir. İnsanların gereksinimlerini dikkate alarak daha çok yeşillik alanlar yaratmaya yönelik projeler ve uygulamalar yürütülmeye başlanmıştır. Akıllı çevre, akıllı şehirler ve akıllı şehir uygulamalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu çevreci düzenlemelerde su kaynaklarının kontrol edilmesi ve akıllı su yönetimi yapılması, yenilenebilir enerji üretilmesi, atık yönetiminin yapılması, hava kirliliği izleme sistemlerinin kurulması, sokak aydınlatmalarının enerji açısından verimli hale getirilmesi, çevre dostu binalar yapılması vb. uygulamalar yapılmaktadır. Bu sayede özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve şehirler açısından hava, su, toprak, çevrenin flora ve fauna çeşitliliği korunmakta ve insanlar git gide yeşilin değerini bilmeyi ve çevreye karşı daha duyarlı hale gelmeye başlamaktadır.

Karaküçük, (2008: 223) boş zaman faaliyetlerinin olumlu etkilerini, faydalı boş zaman faaliyetlerine katılan bireylerin zamanlarını faydalı şekilde geçirmeleri için aldıkları eğitimler sonucunda, çevreci bakış açısı benimseyeceklerini ve doğayı koruyacaklarını, rekreasyon faaliyetine katılan kişilerin doğaya bıraktıkları besin atıklarından canlıların faydalanabileceğini ve rekreasyon faaliyetlerinin sunulması için kent içinde yeşil alanların, oyun alanlarının, parkların ve spor tesisi gibi alanların planlanıp yapıldığını belirtmiştir. Bu alanların yapılması insanların daha sosyal ve aktif olmalarına olanak sağlamaktadır. Brabyn ve Sutton (2013) park, orman gibi açık alanlarda yapılan rekreatif faaliyetlerinin insanları eğlendirmenin yanında insanlarda çevre koruma bilinci oluşturduğu ve bu yönde davranış sergilemelerine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Kement (2014:112) ise bireylerin açık alan rekreasyon faaliyetlerine karşı oluşan taleplerinin çoğalması çevrenin daha kullanılabilir olmasına imkan tanıyacağına belirtmiştir. Çünkü rekreasyon faaliyetlerinin başarılı şekilde yürütülmesi kaynakların korunmasına bağlıdır. Çevrenin rekreasyonel faaliyetler açısından önemli bir çekim faktörü olması sebebiyle korunmasına önem verilmektedir. Bu durum da rekreasyon faaliyetlerinin ekosistem ve çevre üzerinde olumlu etki yaratmasına fırsat vermektedir. Son yıllarda rekreasyon faaliyetleri için çevreyi koruma amaçlı ekorekreasyon kavramı ortaya çıkmıştır. Karaküçük ve Akgül (2016:107) ekorekreasyonu; çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gözetilerek rekreasyon etkinliklerinin yapılması olarak açıklamış ve "ekorekreasyon aslında bir mesajdır" şeklinde belirtmiştir.

Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerinde Olumsuz Etkileri

Her canlı belirli koşullarda yaşamak durumundadır. İnsanlar yaşamlarını sürdürmek için çevreye ihtiyaç duyarlar ve çevreyi kullanırlar. Yoğun kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte insanlar isteyerek ya da istemeyerek ihtiyaçlarını gidermek amacıyla çevreyi gereksiz şekilde fazla kullanmaya başlamıştır (Karaküçük ve Akgül,2016:104). Bu da çevrenin hızlı bir şekilde bozulmasına sebebiyet vermiştir. Bunların yanında kullanılan zirai ilaçlar, nükleer silahlar, sanayi atıkları ve benzeri atıklar nedeniyle küresel ısınma oluşmaya başlamış, bu sorunlar bireysel sorun olmaktan çıkıp evrensel sorun haline gelmesine sebep olmuştur (Birinci, Kül Avan ve Karaküçük, 2019: 139). Son yıllarda çevre ile ilgili yapılan toplantılarda çevre sorunları gündemin en önemli konusu olarak göze çarpmaktadır. Çünkü insanlar yaşamları içerisinde çevreyi kullanırken, yapmış oldukları faaliyetlerden dolayı çevreyi etkilemekte ve değişime maruz bırakmaktadır (Durman ve Önder, 2015: 154).

Birçok farklı etken çevreyi etkilemekte ve çevresel sorunlara sebep olmaktadır. Görmez (2015: 40) çevre sorunlarının nedenlerinin nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme, küreselleşme, turizm faaliyetleri, yoksulluk ve savaşlar olduğunu belirtmiştir. Sanayi ve endüstrinin gelişmesi ve hızlı nüfus artışı ile birlikte doğal kaynakların aşırı kullanımı artmış ve pek çok çevresel sorun ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bununla birlikte son zamanlarda rekreasyon alanlarında artan yatırımlardan dolayı çevrede bozulmalar görülmeye başlamıştır. Doğal kaynakların rekreasyon anlamında aşırı ve dengesiz kullanılması, ekolojik dengenin bozulmasına ve çevrenin kirlenmesine olabilmektedir.

Altan (1983) çalışmasında doğada yapılan faaliyetler kapsamında doğal alanların kullanımının çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin yoğunluğu olduğunu belirtmiştir (Kuntay, 2004:147). Aşağıdaki Tablo 1’de doğal alanların peyzaj dengesini sağlayan faktörler üzerinde etkilerinin derecesi görülmektedir.

Tablo 1. Doğal Alanların Kullanımının Çevre Üzerinde Etkileri

Ekolojik Etkilerin Yoğunluk Durumu X Etki Saptanabilmekte 0 Etki yoğun olarak saptanabilmekte	Peyzaj Dengesini Sağlayan Faktörler															
	Toprak			Su				Hava Flora Fauna Çevre Görünümü								
	Su erozyonu	Rüzgar erozyonu	Toprak sıkışması	Taban suyu azalması	Tabansuyu kirlenmesi	Akış hızının artması	Yüzey sularında kirlenme	Hava kirliliği	Gürültü	Tür azalması	Tür değişmesi	Rahatsız edilmesi	Tür azalması	Tür yığılması	Alan kullanımı ile ekolojik durgunluk	Peyzaj görünümünün ve zenginliğinin azalması
Alanda koşu (kros)										X	X	X				
Atlı Spor	X	X	X							0			X			
Yüzme								X	0	X	0	X	X			
Yelken, sörf su kayağı							X		X		0	X				
Motorlu kayak, su kayağı						0	X	0	X			0	X			
												X				
Su altı sporları												X	0			
Balık avlama									X		0	X				
Kaya tırmanışı									X							
Dağcılık									X	X						
Trekking	X	X	X			X			X	X	X					
Kampçılık			X	X	X	0		X	0	0	0	X				
Hava sporları							0	0				X				
Araba yarışlar	0	0	0				0	0	0		0	0				
Gezinti yolları	X		X			X			X				X			
Alan içi yol şebekesi, otopark	0		0			0			0		X	0		0	0	
Plajlar									0	X		0				
İskeleler									0			0				
Konaklama ve yeme içme tesisleri	X		0			0		0	0	0	X	0		0	0	
Kamp ve karavan alanları	X		0			X			0	0	X	0		X	0	
Alana yönelik rekreasyon tesisleri	0	X	0		X	0	X		0	0	X	0		0	0	

Görüldüğü üzere, farklı faaliyetlerin toprak, su, hava, flora, fauna ve çevre görünümü üzerine birçok farklı etkileri bulunmaktadır. Reynold ve Elson(1996)’un sürdürülebilirlik konusunda yaptığı çalışmasında spor ve rekreatif faaliyetlerinden motor sporlarının kuşları ve diğer hayvanları rahatsız ettiği ve buna bağlı olarak faunanın zarar gördüğü; bitkilerin çiğnenmesi sonucu da floranın zarar gördüğü ve erozyona neden olduğu belirtilmiştir. Demir (2002)’in turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin milli parkların çevre üzerine etkilerini incelediği çalışma sonucunda, kaçak avlanma, ziyaretçilerin attığı çöpler, kamp alanındaki gürültü, yol ve patika yapımı, hayvanların ziyaretçiler tarafından yakalanması, ziyaretçilerin ateş yakmak için odun toplaması, hayvanların ziyaretçiler tarafından beslenmesi ve hayvanların fotoğraflarının çekilmesinin fauna üzerinde etkili olarak belirtmiştir. Yine aynı çalışmada bisiklet kullanımı, yol dışında araba kullanımı, tesis inşaatları, erozyon, kötü planlanmış kamp alanları, dikkatsizce ateş yakılması, bitkilerin koparılması, ateş yakmak için ağaç dallarının koparılması ve çöplerin çevreye atılması sonucunda milli parkların florasının olumsuz etkilendiği belirlenmiştir. Evert (1999) rekreasyonel faaliyetlerin yaban hayatı üzerindeki olumsuz etkileri olduğunu belirtmiş ve aşağıdaki Tablo 2’deki gibi göstermiştir.

Tablo 2. Rekreasyon Amaçlı Doğal Alan Kullanımının Doğal Yaşam Üzerindeki Etkileri

Değişikliğin Şekli	Örnek
Habitat'ın Değişmesi	Oyun patikalarının kalabalığı
	Doğal ortamda meydana gelen değişmelerin yaban hayatı davranışlarında meydana getirdiği değişiklikler
	Hayvan yuvalarının yok edilmesi
	Su/toprak yapısının değişmesi
	Korunakların yok edilmesi
Habitat'ın Rahatsız Edilmesi	Besleme
	Fotoğraf çekme
	Koruma/barındırma
	Yuvaların incelenmesi
	Arabaların yarattığı etkiler
	Kar araçları/bisiklet kullanımının etkileri
	İnsanların ve hayvanların varlığı
	Plastik
Kirlilik	Yağ/petrol ürünleri
	Farklı yabancı yiyecekler
	Tortullaşmanın artması
Toplayıcılık	Toplama
	Avlanma
	Tuzağa düşürme
	Balık pazarı
	Yem ve avcı türlerinin yok edilmesi

Kaynak: Evert, 1999.

Spor ve rekreasyon alanlarının çevresel etkilerini belirlemeye çalışan başka bir çalışma (Balcı ve Koçak,2014) sonucunda alanların verdiği etkiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 3. Bazı Spor ve Rekreasyon Alanlarının Çevresel Etkileri

Spor Dalları	Çevresel Etkiler
Golf	Nitelikli arazi kullanımı (tarım arazisi, doğal yaşam alanı vb.)
	Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi ve ağaç kesilmesi
	Yüksek miktarda su tüketimi
	Uygun olmayan zirai ilaç ve gübre kullanımından kaynaklanan toprak ve su kirliliği
	Yakıtlardan ve kimyasallardan kaynaklanan toprak ve su kirliliği
	Habitatın rahatsız edilmesi
	Zemin bakım araçlarının kullanımından kaynaklanan gürültü
Kayak	Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi
	Koruma altındaki ormanların bütünlüğünün bozulması ve seyrekleşmesi
	Toprak sıkışması
	Yakıt sızıntıları nedeniyle toprakta meydana gelen kimyasal kirlilik
	Toprak kayması, toprak erozyonu, çığ
	Alt yapı ve üst yapı çalışmaları için orman arazisinin kullanımı (park yerleri, yollar, oteller vb.)
	Katı atık üretimi
	Gürültü kirliliği
Yaban hayatta bozulma	
Yüzme	Yüksek miktarda su tüketimi
	Zararlı kimyasalların kullanımı
	Yüksek enerji tüketimi
Buz Sporları	Buz soğutma ve ısıtma işlemleri için yüksek enerji tüketimi
	Ozon tabakasına zarar veren karbon salınımına neden olan sıvı atıkların doğaya salınımı
Futbol	Yüksek miktarda su tüketimi
	Zirai ilaç kullanımından kaynaklanan su ve toprak kirliliği
	Zemin bakım araçlarının yakıtlarından ve kimyasalların kullanımından kaynaklanan su ve toprak kirliliği
	Zemin bakım araçlarının kullanımından kaynaklanan gürültü
	Işıklıdırma için yüksek enerji kullanımı
	Gürültü kirliliği
	İzleyici araçlarından kaynaklanan hava kirliliği
	Fosil yakıtların yarattığı çevre kirliliği
Maç günlerinde atıklardan kaynaklanan çevre kirliliği	

Araba Yarışı	Pistlerin inşası için doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi
	Orman alanlarının tahrip edilerek flora ve faunaya zarar verilmesi
	İşıklandırma için yüksek enerji kullanımı
	Yarışların gerçekteşmesinde kullanılan destek hizmetlerinin yarattığı enerji tüketimi
	Zararlı gaz salınımlarının oluşturduğu hava kirliliği
	Gürültü kirliliği
	Park alanları için yeni alanların açılması
Rekreasyon Alanları (Büyük parklar, doğal ve suni göller, eğlence parkları ve aqua parkları)	Gürültü kirliliği
	Doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi
	Habitatın zarar görmesi
	Fosil yakıtların tüketilmesinden kaynaklanan hava kirliliği
	Eğlence parklarında makinelerin çalıştırılması için yüksek enerji kullanımı
	Katı atık üretimi
	Su parklarında yüksek enerji ve su tüketimi

Kaynak: Balcı ve Koçak (2014).

Yukarıdaki Tablo 3’de görüldüğü üzere farklı spor dallarının su, hava ve toprak kirliliği, fazla enerji ve su kullanımı, habitatın zarar görmesi, doğal bitki örtüsünün bozulması, fosil atıkları ve katı atıklardan oluşan çevre kirliliği, erozyon gibi doğal afetlere yol açması ve ağaçların kesilmesi gibi birçok farklı şekillerde olumsuz etkileri görülmektedir. Dağcılık ve dağ turizmi üzerine yapılan çalışma sonucunda, kaya tırmanışçıların nadir bulunan kuşların yuvalarını dağıtıp zarar verilebileceği, dağ turizmi turistlerinin grup doğa yürüyüşleri sırasında yol üzerindeki hayvanları ürkütebileceği ve bitki örtüsüne zarar verip ağaçsızlaşmayı artırabileceği belirlenmiştir (Somuncu,2004). Rekreatif faaliyetlerin uygulanması sırasında yaşanan gürültü, yüksek ses insanları olduğu kadar hayvanları da etkilemektedir. Fizyolojik ve psikolojik anlamda olumsuz etkileyen gürültü nedeniyle hayvanlar yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalabilecekleri bilinmektedir.

Rekreasyon Faaliyetlerinin Çevre Üzerinde Olumsuz Etkilerinin Önlenmesi

Çevre sorunları dünya da olduğu gibi ülkemizde de artış gösterdiği bilinmektedir. Çevre sorunlarının gün geçtikçe arttığı, çevre eğitimi ve çevre bilincinin kazandırılmasının büyük önem kazandığı günümüzde çevrenin olumsuz etkilerinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu açıdan canlıların yaşamını sürdürebilmesi için önemli olan çevrenin, korunması için ülkelerin ekonomik, sosyal, politik, ekolojik vb. faktörleri dikkate alıp birtakım önlemler alınması gerektiği bilinmektedir. Çevre hakkında birlikte çevrenin korunmasına yönelik ilk uluslararası toplantının 1972 yılında Birleşmiş Milletler’ in Stockholm’ de düzenlediği “İnsan ve Çevre” konferansı ile başladığı bilinmektedir.

Her açıdan olduğu gibi rekreasyon faaliyetleri için de kullanılan çevrenin korunması, devamlılığının sağlanıp gelecek nesillerin haklarının da dikkate alınması gerektiği önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple öncelikle çevre üzerine olan olumsuz etkilerin sebeplerini araştırmak ve bu etkilerin önlenmesi anlamında çözüm önerileri sunulması gerekmektedir.

Çevre sorunlarının çözülmesi ve önlenmesine yönelik çevre politikaları oluşturulmuştur. Bu politikaların ana unsurları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Çevre politikasının temel amacı, çevrenin korunmasıdır. Doğal çevrenin kirlenmesi, yok olması ve bozulmasına yönelik önlemler geciktirilmeden alınır.
- Çevrenin korunmasıyla birlikte, çevre içerisinde yer alan tüm unsurların bakımı, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve yenilenmesi de çevre politikası hedefleri içerisinde yer almaktadır.
- Çevre koruma amacıyla görevli olan kamu kuruluşları haricinde bireylerin, toplumların ve sivil toplum örgütlerinin de koruma faaliyetlerine doğrudan katılması sağlanır.
- Hareket ve davranışlarıyla çevre bozulmasına ya da kirlenmesine neden olan birey ve kurumların sorumlu olmasına yönelik yaptırım sistemi kurulur.
- Çevre sorunlarının çözülmesi adına uluslararası düzeyde işbirliği ve planlamalar yapılması zorunlu görülür (Doğan,2014 akt. Karaküçük ve Akgül,2016:283).

Kül Avan ve Karaküçük (2020)’ün çalışmasında turistik bölgelerde yapılan rekreasyon faaliyetlerine yönelik algılamaların araştırıldığı çalışmada, yerel halkın çoğunluğunun çevrenin korunması hakkında

devlet ve yerel yönetimlerin yeterli önlem almadığını belirttiği belirlenmiştir. Balcı ve Kaya (2017:339) rekreasyon faaliyetlerinin doğada yaratabileceği tahribatı en aza indirmek için doğa ve çevre koruma ile ilgili kurumlar ile spor ve rekreasyon uzmanlarının etkinliklerin planlanması aşamasında birlikte çalışması önem arz ettiğini belirtmektedir. Kısaca insanlar çevre odaklı davranış sergilemelidir. Çevre odaklı görüş, insanların çevreye karşı sorumluluk hissetmesi, çevreye değer verilmesi, insan dışındaki diğer canlı ve cansız öğelerin yaşamlarına saygı duyulması ve onlara değer verilmesini benimser (Hoffman ve Sandelands, 2005). Bu şekilde tüm faaliyetlerin çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirgenebilecektir.

Rekreatif faaliyetler açısından çevrenin iyi bir şekilde idame ettirilebilmesi için öncelikle faaliyet türlerinin ne tür çevresel sorunlar yaratacağının araştırılması gerekmektedir. Bunun yanında doğa içinde yapılabilecek rekreatif faaliyetlere uygun alanlar belirlenmeli ve bu alanlara en uygun rekreatif faaliyet türleri tespit edilmelidir. Faaliyetler için kullanılacak kaynaklar duyulan ihtiyaçlar çerçevesinde kullanılmalıdır. Kaynakları şu anki ihtiyaçları karşılayacak şekilde kullanırken, gelecek nesillerin olası ihtiyaçlarının da karşılanması imkanının bırakılması gerekmektedir. Çevreyi korumak, geliştirmek ve iyileştirmek için çevre yönetimi yaklaşımlarının dikkate alınması çevre sorunlarını önemli ölçüde azaltacaktır.

Rekreasyon ve Sürdürülebilirlik

Bir alanın içinde bulunan bitki örtüsü, hayvan çeşitleri, arazi yapısı, su kaynakları, doğal oluşumlar, kültürel alanlar rekreasyonel kaynaklar olarak değerlendirilebilmektedir. Bireylerin üretim ve tüketim konusunda aşırılığa kaçması kaynakların tükenmesine sebebiyet vermektedir. Son yıllarda çevre sorunlarının farklı bir bakış açısıyla ele alınması sonucunda sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmıştır. İngilizce karşılığı "sustainability" olan sürdürülebilirlik kavramı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda öne çıkmaktadır. Kavramsal olarak sürdürülebilirlik ilk defa 1987 yılında BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeden karşılamaktır" şeklinde tanımlanmıştır (Garrod ve Fyall, 1998:200). Dyllick ve Hockerts (2002:130) ise sürdürülebilirliği doğal, sosyal, ekonomik kaynaklardan dengeli bir şekilde kullanılmasını ve bu kaynakların bozulmadan gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak olarak belirtmiştir.

Çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunun ilk kez gündeme geldiği 1972 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Konferansı, çevresel sorunların küresel etkilerinin vurgulandığı ve birçok ülkenin çevre politikalarını etkilediği, sürdürülebilirliğin başlangıcı olmuştur. Bu konferansta ayrıca sürdürülebilir bakış açısında ekonomi, tarım, turizm, kentleşme, sanayileşme, kirlilik vb. konular üzerinde durulmuştur.

Rekreatif faaliyetlerde sürdürülebilirlik çevre içerisinde yer alan tarihi, doğal, kültürel ve sosyal özelliklerin korunarak faaliyetlerin gelecek kuşaklara aktarılması olarak ifade edilebilir. Gelecek kuşakların rekreasyonel faaliyetlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için sektördeki paydaşların sürdürülebilirliği desteklemesi ve sürdürülebilirliğe yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Rekreatif faaliyetlerin doğal ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve sorunlara tam bir çözüm getirebilmek amacıyla; sürdürülebilir kalkınma hedefleri, sürdürülebilir kalkınma stratejisinin temel ilkeleri, sürdürülebilir kalkınma stratejileri, sürdürülebilir rekreasyon politikaları, toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitimi, hukuksal düzenlemeler, çevre yönetimi ve planlama eylemleri konuları ele alınmalıdır. Gerekli düzenlemeler yapılmazsa hava, toprak, su, deniz doğal ve tarihi alanların bozulmasına neden olacaktır. Rekreasyon faaliyetleri için kullanılan çevresel kaynakların sürdürülebilir şekilde yönetilmesi için bazı düzenlemeler yapılmalı ve bu düzenlemeleri uygulayacak yönetsel bir kurum olmalıdır. Böylelikle rekreasyon faaliyetlerinin çevre üzerinde görülen olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi ya da yok edilmesi mümkün olabilecektir. Ayrıca Uzun ve Sağlam (2005:194) bireylerin çevre bilinciyle yetiştirilmesi, mevcut çevre sorunlarına karşı etkili çözümler üretebilmesi ve insanların yarar sağlayacağı hizmetler sunabilmesi çevresel etkilerin çözülmesinde önemli katkı sağlayabileceğini belirtmiştir.

Rekreasyon faaliyet alanlarında taşıma kapasitesine dikkat edilmesi faaliyetlerin sürdürülebilir olmasını olumlu şekilde etkileyebilmektedir. Çünkü rekreasyon alanlarının taşıma kapasitesi üstünde yoğun kullanımı sonrası bu alanlar olumsuz şekilde etkilenmektedir. Taşıma kapasitesi alanın alt yapısını,

ulaşımını, su olanaklarını, atık durumunu, kirliliği ve gürültü kapasitesi gibi faktörlerden oluşmaktadır. Bir alanın taşıma kapasitesinin açılması kaynakların azalmasına bunun sonucunda da faaliyetlere katılanların o faaliyete karşı taleplerinin azalmasına neden olabilmektedir. Bunun önlenmesi için rekreasyon faaliyetlerinin doğal çevreyle uyumlu olması beklenmektedir. Karaküçük ve Akgül (2016:195) sunulan faaliyetlerin destinasyonun taşıma kapasitesine uygun şekilde gerçekleştirilmesinin faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımında önemli olduğunu belirtmektedir. Rekreasyon taşıma kapasitesi, herhangi bir rekreasyon alanının içinde yer alan doğal kaynakların yetecek kadar kullanımının sınırlandırılmasıdır (Wang ve Manning, 1999). Rekreasyon taşıma kapasitesi birkaç grupta değerlendirilebilmektedir. Bunlar; fiziksel, sosyal, ekolojik ve yönetim taşıma kapasitesi şeklindedir (Göktuğ vd., 2013). Fiziksel kapasite, rekreasyon alanını kullanabilecek en fazla kullanıcı sayısını, sosyal kapasite kullanıcıların diğer kullanıcı sayılarını algılama seviyelerini, ekolojik kapasite alanın çevre olaylarından etkilenme seviyesini, yönetim kapasitesi ise alanın yönetici sayısını ve halkın ekonomik kalkınma durumunu belirttiği söylenebilmektedir.

Sonuç

Çevre her insan için önemlidir. İnsan ve toplum için çevresel sorunlara duyarlı olmak insani bir görevdir. Rekreatif faaliyetler için çevrenin kalitesi oldukça önemlidir. Bu açıdan çevre içerisinde yapılacak rekreasyon faaliyetleri için planlama yaparken, ekonomik anlamda etkilerin yanı sıra çevresel etkilerini de dikkat almak gerekmektedir. Rekreasyon faaliyetleri için önemli olan doğal, tarihi ve kültürel özelliklerin korunarak alt yapının oluşturulması ve rekreasyon tesislerinin uygun şekilde modernize edilmesi rekreatif faaliyetlerden oluşabilecek çevresel etkilerin en aza indirgenmesi açısından önemli görülmektedir.

Ekorekreasyon kapsamında bu etkilerin gözetilerek faaliyetlerinin sunulması, toplumun çevre koruma ve ekorekreasyon konusunda bilinçlendirilmesi rekreasyon faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Hükümetin ve yerel yönetimlerin olumsuz etkileri tespit etmesi, bu faaliyetlerin yapılma alanlarını düzenlemesi ve sınırlandırması gerekmektedir. Ayrıca sosyal kurum ve kuruluşların, derneklerin çevrenin korunması konusunda gerekli uygulamalar yapması, projeler üretmesi doğal, kültürel ve tarihi alanların korunması ve çevrenin olumsuz etkilerinin azalmasına ve yok edilmesinde etkili olabilecek, sürdürülebilirlik sağlanabilecektir. İnsanların çevre üzerine bilincinin artırılması ve çevre kaynaklarının bilinçli kullanılması adına ulusal ve uluslararası alanda beraber çalışılıp çevre eğitimi verilmesi önemli katkılar sağlayabilecektir.

Kaynaklar

- Aymankuy, Y., Polat, E., Buzlukçu, C. Ve Aymankuy, ř. (2016).** Çevresel Tutumların Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Potansiyel Yerli Turistler Üzerinde Bir Araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, 58, 310-326.
- Brabyn, L., Sutton, S. (2013).** A Population Based Assessment of The Geographical Accessibility of Outdoor Recreation Opportunities in New Zealand, *Applied Geography*,41, 124-131.
- Balçı, V. ve Koçak, F. (2014).** Spor Ve Rekreasyon Alanlarının Tasarımında Ve Kullanımında Çevresel Sürdürülebilirlik. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(2),46-58.
- Birinci, M.C., Kül Avan, S. ve Karaküçük, S. (2019).** Sportif Faaliyetlere Katılan Gençlerin Çevreye Karşı Duyarlılığının Belirlenmesi. Ö. Tütüncü(Ed.), Rekreasyon Araştırmalarında Yeni Yaklaşımlar. *Ankara: Detay Yayıncılık*.
- Çevre Kanunu (Kanun No.2872).** Resmi Gazete 18132 (11 Ağustos 1983). Erişim 5 Eylül 2021). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>
- Demir, C. (2002).** Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin olumsuz çevresel etkileri: Türkiye’deki milli parklara yönelik bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 17(2), 93-117.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002).** Beyond the business case for corporate sustainability. *Business Strategy and The Environment*, 11(2), 130-141.
- Doğan, H.H. (2014).** Çevre İçin Eğitim. H. Reyhan, A. Mutlu, H. H. Doğan, A. S. Reyhan (Ed.), Sosyal Çevre Bilimleri. *Ankara: Siyasal Kitapevi*. Akt. Karaküçük , S. ve Akgül, M.B.(2016). Ekorekreasyon Rekreasyon ve Çevre. *Ankara: Gazi Kitapevi*.

- Durman, M. ve Önder, H. (2015).** Doğal Kaynaklar ve Çevre Ekonomisi. *Bursa: Ekin Basım Yayınevi.*
- Evert, A. W. (1999).** Outdoor recreation and natural resource management: An uneasy alliance, *Parks & Recreation*, 34(7), 58- 67
- Garrod, B. ve Fyall, A. (1998).** Beyond the rhetoric of sustainable tourism, *Tourism Management*, 19(3), 199-212. doi:10.1016/S0261-5177(98)00013-2.
- Göktuğ, T. H., Yıldız, N. D., Demir, M. ve Bulut, Y. (2013).** Taşıma Kapasitesi Kuramının Milli Parklarda Oluşum –Gelişim ve Modellenme Süreci. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 44 (2), 195-206.
- Görmez, K. (2015).** Çevre Sorunları, Geliştirilmiş Üçüncü Baskı, *Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.*
- Hayvanları Koruma Kanunu (Kanun No. 5199).** Resmi Gazete 25509 (1 Temmuz 2004). Erişim 15 Eylül 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5199-20100611.pdf>
- Hoffman, A.J. ve Sandelands, L.E. (2005).** Getting right with nature: Anthrocentrism, ecocentrism, theocentrism. *Organization and Environment*, 18(2),1-22.
- Jensen, C. R. ve Guthrie, S. (2006).** Outdoor recreation in America, Sixth Edition. *Champaign IL: Human Kinetics.*
- Karaküçük, S. (2008).** Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme), Beşinci Baskı, *Gazi Kitabevi, Ankara.*
- Karaküçük, S. ve Akgül, B.M. (2016).** Ekorekreasyon Rekreasyon ve Çevre, *Ankara: Gazi Kitabevi.*
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A (2009).** Çevre Politikası. *Ankara: İmge Kitabevi.*
- Kement Ü., (2014).** Rekreasyonun Diğer Alanlar İle İlişkisi. A. Yaylı (Ed.), *Rekreasyona Giriş. Ankara: Detay Yayıncılık.*
- Kıyı Kanunu (Kanun No.3621).** Resmi Gazete 20495 (17 Nisan 1990). Erişim 18 Eylül 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3621.pdf>
- Kuntay, O. (2004).** Sürdürülebilir Turizm Planlaması. *Ankara: Alp Yayınevi.*
- Kül Avan, S. ve Karaküçük, S. (2020).** Turistik Bölgelerde Yaşayan Yerel Halkın Rekreatif Faaliyetlerine Yönelik Algılamaları: Kapadokya Bölgesi Örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2486-2505. doi: [10.26677/TR1010.2020.493](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.493).
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Kanun No. 2863).** Resmi Gazete 18113 (23 Temmuz 1983). Erişim 10 Eylül 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>
- Milli Parklar Kanunu. (Kanun No. 2873).** Resmi Gazete 18132 (11 Ağustos 1983). Erişim 10 Eylül 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf>
- Orman Kanunu (Kanun No. 6831).** Resmi Gazete 9402 (08 Eylül 1956). Erişim 20 Eylül 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6831.pdf>.
- Plummer, R.(2009).** Outdoor Recreation, 1. Edition Newyork: Routledge. (akt. Ardahan ve Kaplan Kalkan (2017). Açık alan rekreasyonunun sosyal etkileri ve yaşanan çatışmalar. F. Ardahan, (Editör), Açık alan rekreasyonu, *Ankara: Detay Yayıncılık*).
- Sevil, T. (2012).** Boş Zaman ve Rekreasyon: Kavram ve Özellikler. S. Kocaekşi (Editör), *Boş Zaman Ve Rekreasyon Yönetimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.*
- Somuncu, M. 2004.** Dağcılık ve dağ turizmindeki ikilem: Ekonomik yarar ve ekolojik bedel, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-22.
- Reynolds, G. ve Martin J. E. (1996).** The sustainable use of sensitive countryside sites for sport and active recreation, *Journal of Environmental Planning & Management*, 39(4), 563-576.
- Tütüncü, Ö. ve Aydın, İ. (2014).** Toplum ve açık hava rekreasyon faaliyetleri: ABD örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 118-120.
- Uzun, S. (2005).** Kırsal ve Kentsel Alanlardaki Parklarda Kullanıcı Memnuniyeti: Gölcük Ormanıçı Dinlenme Alanı ve İnönü Parkı Örneği, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı ABD, Yüksek Lisans tezi, Bolu.*
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2015).** Ortaöğretim kurumlarında çevre eğitimi ve öğretmenlerin çevre eğitim programları hakkındaki görüşleri, *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 28-30 Eylül, Denizli.
- Wang, B. ve Manning, R. E. (1999).** Computer simulation modeling for recreation management: A study on carriage road use in Acadia National Park, Maine, USA. *Environmental Management* 23(2), 193-203.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, ř. ve Yılmaz, M. (2005).** Çevre Bilimi, *Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.*